

„Monitor ASEAN” omawia i komentuje najważniejsze wydarzenia związane z aktualną sytuacją polityczną, gospodarczą i społeczną w państwach Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej, ze szczególnym naciskiem na działania Chin w regionie.

DR MATEUSZ CHATYS

OŚRODEK SPRAW AZJATYCKICH
UNIwersytet ŁÓDZKI

MONITOR ASEAN

CZERWIEC 2023

20. EDYCJA DIALOGU SHANGRI-LA

W Singapurze odbyło się forum bezpieczeństwa Shangri-La, które zostało zdominowane przez chińsko-amerykańskie napięcia w regionie. Warto jednak podkreślić, że na marginesie forum doszło do pierwszego w historii spotkania przedstawicieli resortów obrony Filipin, USA, Japonii oraz Australii. Wewnątrz ASEAN pojawiły się kolejne podziały w związku z planowanymi na wrzesień manewrami na Morzu Południowochińskim oraz polityką stowarzyszenia wobec Birmy za sprawą spotkania zorganizowanego przez Tajlandię z przedstawicielami junty. Podczas gdy okręt chińskiej marynarki wojennej odwiedził porty kilku państw członkowskich ASEAN, amerykański lotniskowiec złożył pierwszą od 2020 r. wizytę portową w Wietnamie.

I. STOSUNKI WEWNĄTRZ ASEAN

1 czerwca: Malezja i Indonezja opóźniają rozmowy z Unią Europejską w sprawie handlu olejem palmowym. Według obu państw Azji Południowo-Wschodniej niedawno przyjęte regulacje przez UE zakazujące importu produktów pochodzących z upraw powstałych w wyniku wykarczowania lasów jest niesprawiedliwe i uderza w małe gospodarstwa rolne, faworyzując jednocześnie duże międzynarodowe korporacje, które mogą sobie pozwolić na sprostanie unijnym wymogom biurokratycznym. Indonezja i Malezja wysłały w maju swoich przedstawicieli do UE, aby wyrazili zaniepokojenie ustawą o wylesianiu. Warto również zaznaczyć, że oba państwa są największymi producentami oleju palmowego na świecie. Odpowiadają za 85% światowego eksportu, a UE jest ich trzecim co do wielkości rynkiem.

4 czerwca: Filipiny zawarły z Singapurem porozumienie w sprawie pomocy humanitarnej oraz współpracy w przypadku katastrof naturalnych. Przedstawiciele resortów obrony obu państw podpisali umowę poświęconą zacieśnieniu współpracy z zakresu edukacji, treningu oraz wsparcia w przypadku zagrożeń związanych z katastrofami naturalnymi oraz działań związanych z pomocą humanitarną.

5 czerwca: na marginesie forum bezpieczeństwa Shangri-La w Singapurze Filipiny i Szwecja podpisały protokół ustaleń, który może przybliżyć Manilę

do zakupu nowych samolotów bojowych. Ministrowie obrony obu państw podpisali protokół ustaleń o współpracy w zakresie materiałów obronnych, umożliwiając tym samym szwedzkiemu przedsiębiorstwu zbrojeniowemu na udział w filipińskim programie modernizacji sił zbrojnych. Bardzo możliwe, że podpisanie protokołu będzie preludium do zakupu przez filipińskie siły powietrzne wielozadaniowych myśliwców Saab Jas-39 Gripen. Na chwilę obecną wciąż jednak nie podjęto ostatecznej decyzji w sprawie zakupu, ponieważ rozważana jest jeszcze możliwość samolotów F-16 Viper produkowanych przez amerykańskie przedsiębiorstwo Lockheed Martin.

5 czerwca: Anthony Albanese jako pierwszy australijski premier złożył oficjalną wizytę w Wietnamie od czterech lat. W ramach swojej pierwszej wizyty od czasu objęcia urzędu w maju 2022 r. Anthony Albanese odwiedził Wietnam, gdzie spotkał się z premierem Pham Minh Chinhem. Przedstawiciele obu państw zobowiązali się do udostępniania większej ilości informacji na temat prania pieniędzy i finansowania terroryzmu. Ponadto przedsięwzięto kolejne rozmowy w ramach toczącego się procesu zmierzającego do podniesienia rangi stosunków dwustronnych do kompleksowego partnerstwa strategicznego. Udało się już osiągnąć porozumienie w sprawie nawiązania dialogu na szczeblu ministerialnym odnośnie współpracy handlowej.

5 czerwca: prezydent Filipin mianował nowego ministra obrony. Carlito Galvez Jr., który reprezentował Filipiny na ostatnim forum bezpieczeństwa Shangri-La, został zastąpiony przez Gilberto Teodoro. Teodoro jest byłym deputowanym w niższej izbie Kongresu. Pełnił już wcześniej funkcję ministra obrony w czasie prezydentury Glorii Macapagal-Arroyo.

8 czerwca: we wrześniu Indonezja zorganizuje pierwsze w historii ASEAN wspólne manewry morskie na Morzu Południowochińskim. Podczas 20. spotkania dowódców sił zbrojnych państw członkowskich ASEAN na Bali, Indonezja poinformowała o zorganizowaniu we wrześniu bieżącego roku morskich ćwiczeń na południowych wodach Morza Południowochińskiego, które nie będą obejmowały operacji bojowych, ale będą miały za zadanie wzmocnienie centralnej roli ASEAN w regionie.

8 czerwca: Malezja i Indonezja zakończyły trwający 18 lat morski spór graniczny. Podczas wizyty prezydenta Joko Widodo w Malezji doszło do podpisania dwóch przełomowych porozumień dotyczących granic mórz terytorialnych w części Cieśniny Malakka oraz Morza Sulawesi. W ramach wizyty podpisano również szereg innych umów z zakresu usprawnienia funkcjonowania przejść granicznych, wzmocnienia handlu granicznego i promocji inwestycji. Liderzy obu państw zapowiedzieli kontynuację rozmów nad innymi kwestiami spornymi w tym zobowiązali się do rozstrzygnięcia sporów dotyczących granic lądowych do czerwca 2024 r. Prezydent Widodo oraz premier

Anwar Ibrahim podkreślili także ścisłą współpracę w walce z dyskryminującymi przepisami Unii Europejskiej uderzającymi w producentów oleju palmowego.

9 czerwca: Malezja zapowiedziała zniesienie zakazu eksportu drobiu wraz z początkiem lipca. Minister rolnictwa i bezpieczeństwa żywnościowego Mohamad Sabu poinformował o planach zniesienia zakazu eksportu drobiu od pierwszego lipca bieżącego roku. Jednocześnie rządowe subsydia dla producentów drobiu przestaną być wypłacane po 30 czerwca. W ubiegłym roku na ten cel przeznaczono ponad 80 mln USD. W ramach przeciwdziałania kolejnemu kryzysowi żywnościowemu, malezyjski rząd zezwoli na importu drobiu z takich państw jak Brazylia, Chiny, Dania oraz Tajlandia. Ponadto będzie kontynuowany program gromadzenia zapasów drobiu.

13 czerwca: Kambodża zasygnalizowała brak jedności wewnątrz ASEAN w sprawie pierwszy wspólnych ćwiczeń stowarzyszenia na Morzu Południowochińskim. Dowódca kambodżańskich sił zbrojnych generał Vong Pisen wydał oświadczenie, w którym podkreślił, że Kambodża i „kilka innych państw” stowarzyszenia nie udzieliło swojej zgody na udział w manewrach morskich ASEAN zaproponowanych przez Indonezję w ramach rotacyjnego przewodnictwa w stowarzyszeniu. Zwrócił przy tym uwagę, iż we wspólnym oświadczeniu z 20. spotkania dowódców sił zbrojnych państw członkowskich ASEAN na Bali nie znalazło się żadne odniesienie do ćwiczeń na Morzu Południowochińskim. Siły zbrojne Kambodży powołały specjalną grupę roboczą, która w porozumieniu z ministerstwem obrony podejmą decyzję dotyczącą potencjalnego udziału w inicjatywie zaproponowanej przez Indonezję.

13 czerwca: według najnowszego raportu ponad 6 tys. cywilów zginęło w Birmie od czasu zamachu stanu z lutego 2021 r. Według najnowszych badań przeprowadzonych przez Międzynarodowy Instytut Badań nad Pokojem w okresie od pierwszego lutego 2021 r. do 30 września 2022 r. zginęło 6337 cywilów, a 2614 osób zostało rannych. Spośród wszystkich ofiar śmiertelnych za 3003 zgonów odpowiada wojskowy reżim, natomiast za śmierć 2152 osób odpowiadają ugrupowania opozycyjne. Wszystko wskazuje na to, że rzeczywista liczba ofiar jest zdecydowanie wyższa, ponieważ wiele przypadków nie zostało zgłoszonych. Birmańska junta odpowiada również za aresztowanie 23 tys. ludzi, którzy w jakiegokolwiek formie sprzeciwiali się zbrojnemu przejęciu władzy w kraju przez wojsko.

14 czerwca: Indonezja zakupiła używane myśliwce z Kataru za niemal 800 mln USD. Ministerstwo obrony Indonezji poinformowało o podpisaniu w styczniu bieżącego roku umowy na zakup 12 myśliwców Mirage 2000-5 (9 samolotów jednoosobowych i 3 dwuosobowe) od Excalibur International (czeski oddział firmy zbrojeniowej Czechoslovak Group). Zgodnie z umową samoloty używane wcześniej przez Katar powinny zostać dostarczone do Indonezji w ciągu

dwóch lat. Transakcja wzbudziła kontrowersje na wewnętrznej scenie politycznej Indonezji, ponieważ część polityków jest zaniepokojona zakupem starych i używanych myśliwców. Resort obrony nie poinformował jak długo zakupione samoloty były w użytku, ale według informacji producenta Dassault Aviation, model Mirage 2000-5 jest produkowany od 1967 r. W ramach umowy indonezyjskie siły powietrzne otrzymają trzyletnie wsparcie techniczne dla samolotów oraz kurs z zakresu obsługi dla pilotów. Indonezja od dłuższego czasu zмага się z wyzwaniem jakim jest modernizacja sił powietrznych i zastąpienie myśliwców F-5 Tiger nowszymi maszynami. Pierwotnie rząd w Dżakarcie planował zakupienie rosyjskich Su-35, ale plany zostały pokrzyżowane przez amerykańskie sankcje na Rosję. W lutym Indonezja zakupiła 42 myśliwce Rafale za 8,1 mld USD, natomiast w najbliższych miesiącach ma zostać sfinalizowana kolejna umowa umożliwiająca pozyskanie amerykańskich samolotów F-15.

17 czerwca: cesarz Naruhito odwiedził Indonezję. Japoński cesarz Naruhito wspólnie ze swoją małżonką Masako w pierwszej oficjalnej podróży zagranicznej od czasu przejścia chryzantemowego tronu w 2019 r. odwiedził stolicę Indonezji. W ramach swojego pobytu Naruhito spotkał się z prezydentem Joko Widodo, a także odwiedził cmentarz wojskowy, na którym zostali pochowani żołnierzy z obu państw. Japonia przejęła kontrolę nad Indonezją z rąk Holendrów w czasie II wojny światowej na okres trzech lat. Cesarska para odwiedziła również miejsca kilku inwestycji realizowanych dzięki japońskiemu wsparciu.

18 czerwca: ASEAN podzielone w sprawie rozmów z przedstawicielami birmańskiej junty. Zdecydowana większość państw członkowskich ASEAN odmówiła udziału w inicjatywie Tajlandii, która zaplanowała na 19 czerwca spotkanie ministrów spraw zagranicznych ASEAN, włącznie z szefem birmańskiej dyplomacji Thanem Swe. Mimo tego, że zaproszenia na wydarzenie zostały wysłane zaledwie cztery dni przed jego rozpoczęciem, ministrowie spraw zagranicznych Singapuru, Malezji i Indonezji poinformowali, że nie wezmą w nim udziału. Istnieje duże ryzyko, że obecność ministrów w spotkaniu zostałaby wykorzystana do legitymizacji władzy junty w Birmie i podważyłaby sens pięciopunktowego konsensusu. Spośród państw ASEAN tylko Kambodża wyraziła zainteresowanie udziałem w spotkaniu. Z kolei birmańska opozycja (Rząd Jedności Narodowej) potępiła inicjatywę Tajlandii i razem z przedstawicielami 81 grup aktywistów wezwała do natychmiastowego odwołania spotkania, stanowiącego pogwałcenie polityki stowarzyszenia polegającej na nieangażowaniu przedstawicieli junty w spotkania na wysokim szczeblu.

18 czerwca: Japonia rozważa eksport do Indonezji używanych silników do F-15. Rząd japoński zamierza wesprzeć indonezyjski program modernizacji sił

powietrznych poprzez przekazanie silników z używanych samolotów F-15, które mają być zainstalowane w myśliwcach F-16, używanych przez Indonezję.

19 czerwca: Tajlandia zorganizowała trzecie nieformalne spotkanie w sprawie sytuacji wewnętrznej w Birmie z udziałem przedstawicieli junty.

Mimo odmowy udziału w inicjatywie ze strony Indonezji, Malezji i Singapuru, rząd w Bangkoku zdecydował się na przeprowadzenie spotkania, na którym oprócz ministra spraw zagranicznych wojskowego rządu Birmy pojawili się również wysocy przedstawiciele z Laosu, Kambodży, Indii, Chin, Brunei, Filipin oraz Wietnamu. Część obserwatorów skrytykowało tajską inicjatywę argumentując, że legitymizuje ona wojskowy rząd. Niemniej jednak zdaniem rządu w Bangkoku rozmowy z juntą są konieczne, żeby zagwarantować bezpieczeństwo na granicach z Birmą.

19 czerwca: Indie przekazały Wietnamowi korwetę rakietową.

W ramach wizyty wietnamskiego ministra obrony Phan Van Ganga w Indiach doszło do spotkania z ministrem obrony Rajnathem Singem, podczas którego ogłoszono przekazanie Wietnamowi korwety typu Khukri INS Kirpan. Przedstawiciele resortów obrony obu państw omówili również zagadnienia dotyczące zacieśnienia dwustronnej współpracy obronnej, zwłaszcza w obszarze przemysłu zbrojeniowego, bezpieczeństwa morskiego oraz międzynarodowej współpracy. Według najnowszych doniesień Wietnam jest również zainteresowany pozyskaniem od Indii systemu rakietowego Akash oraz supersonicznych pocisków BrahMos.

19 czerwca: komisja wyborcza w Tajlandii zatwierdziła wyniki majowych wyborów.

Sekretarz generalny komisji wyborczej Sawaeng Boonmee poinformował o zatwierdzeniu wyników wyborów wyłaniających 500 posłów do izby niższej parlamentu. Niemniej jednak wciąż rozważana jest skarga przeciwko Picie Limjaroenratowi, liderowi zwycięskiego ugrupowania Partii Naprzód (Move Forward Party). Zgodnie z obowiązującym prawem komisja wyborcza ma jeden rok na zbadanie oszustwa wyborczego. Liderowi opozycji zarzuca się naruszenie przepisów w związku z posiadaniem przez niego akcji spółki medialnej. Należy podkreślić, że Pita posiadał udziały w iTV, która prowadziła stację telewizyjną w 2007 r., ale było to związane z rolą zarządcy majątku po zmarłym ojcu polityka.

20 czerwca: Indonezja zmieniła lokalizację morskich ćwiczeń ASEAN zaplanowanych na wrzesień bieżącego roku.

Indonezyjskie wojsko poinformowało o przeniesieniu manewrów z obszaru Północnego Morza Natuna (sporna część Morza Południowochińskiego w okolicach Wysp Natuna w pobliżu tzw. linii dziewięciu kresek) na Południowe Morze Natuna, oddalone od spornych obszarów, do których prawa roszczą sobie Chiny. Ćwiczenia mają się odbyć w dniach 18-25 września i będą obejmowały operacje humanitarne, ratownicze oraz działania z zakresu reakcji na katastrofy naturalne. Mimo braku

jakichkolwiek ćwiczeń o charakterze ofensywny Kambodża zgłosiła zastrzeżenia dotyczące udziału w inicjatywie niedługo po jej ogłoszeniu przez indonezyjskiego generała Yudo Margono. Zmiana lokalizacji manewrów najprawdopodobniej świadczy o tym, że Indonezja uległa presji ze strony państw członkowskich ASEAN będących pod dużym wpływem ze strony Pekinu.

23 czerwca: Kambodża przyjęła kontrowersyjną nowelizację prawa wyborczego. Zgodnie ze zmianami każda osoba, która nie weźmie udziału w wyborach zaplanowanych na 23 lipca nie będzie mogła się ubiegać o start w kolejnych wyborach. Wicepremier oraz minister spraw wewnętrznych Sar Kheng poinformował również o wprowadzeniu dodatkowych kar dla osób zakłócających proces wyborczy. Jest to kolejny ruch premiera Hun Sena, aby przedłużyć okres ponad trzydziestu lat swoich rządów oraz zapewnić kolejne zwycięstwo dla Kambodżańskiej Partii Ludowej, która w ostatnich wyborach zdobyła wszystkie miejsca w parlamencie uzyskując poparcie 4,8 mln obywateli z grupy 6,9 mln osób uczestniczących w wyborach.

24 czerwca: Wietnam został umieszczony na „szarej liście” przez grupę specjalną ds. przeciwdziałania praniu pieniędzy (Financial Action Task Force, FATF). Wietnam znalazł się pod dokładniejszą obserwacją FATF, której zadaniem będzie zbadanie zaangażowania tego państwa w finansowanie rozprzestrzeniania broni masowego rażenia. Międzynarodowa organizacja z Paryża wezwała wietnamski rząd do przedstawienia dowodów na skuteczne monitorowanie instytucji finansowych, księgowych i prawników, którzy mogą być zaangażowani w transakcje powiązane z proliferacją broni nuklearnej, chemicznej lub biologicznej.

26 czerwca: Filipiny zaciągnęły pożyczki w banku Światowym na łączną kwotę 1,14 mld USD. Rząd w Manili poinformował o podpisaniu czterech umów pożyczkowych. Pierwsza z nich w wysokości 750 mln USD będzie przeznaczona na reformy związane z ochroną środowiska oraz przeciwdziałaniem zmianom klimatycznym. Kolejne porozumienia zakładają przeznaczenie 276 mln USD na projekty związane z rozwojem sektorów rolnictwa i rybołówstwa. Dodatkowo przewidziano finansowanie w kwocie 110 mln USD na rzecz poprawy jakości edukacji.

27 czerwca: Malezja nie musi wypłacić 14,9 mld USD filipińskim spadkobiercom ostatniego sułtana z regionu Sulu. Sąd apelacyjny w Hadze odmówił wykonania wyroku paryskiego sądu arbitrażowego w sprawie sporu terytorialnego w stanie Sabah na Borneo. W ubiegłym roku filipińscy spadkobiercy wygrali sprawę w paryskim sądzie arbitrażowym w sprawie sporu terytorialnego, na mocy którego malezyjski rząd miał wypłacić 14,9 mld USD odszkodowania. Od tamtego czasu były prowadzone próby przejęcia rządowych aktywów Malezji we Francji, Luksemburgu oraz Holandii. Malezja, która nie brała

udziału w arbitrażu, utrzymuje, że proces był nielegalny, dlatego przeciwstawiała się próbom konfiskaty. Orzeczenie holenderskiego sądu z zadowoleniem zostało przyjęte przez premiera Malezji Anwara Ibrahima, który stwierdził, że decyzja skutecznie blokuje wszelkie próby wyegzekwowania „nieuzasadnionych roszczeń” w Holandii w związku z umową zawartą w 1878 r. przez ówczesnego sułtana Sulu a dwoma przedsiębiorcami z Anglii oraz Austrii.

28 czerwca: premier Malezji złożył oficjalną wizytę w Laosie. Premierzy obu państw doszli do porozumienia w sprawie zacieśnienia współpracy dwustronnej w takich obszarach jak polityka, bezpieczeństwo, dyplomacja i obronność. Anwar Ibrahim zapowiedział współpracę w ramach inicjatywy „Rok Turystyki Laosu 2024”, a także realizację kolejnych celów przybliżających oba państwa do zwiększenia obrotów handlowych i inwestycyjnych. Co więcej obie strony będą kontynuować poszukiwania nowych obszarów współpracy, przede wszystkim z zakresu źródeł energii odnawialnych, przemysłu, turystyki oraz rolnictwa.

29 czerwca: dowódca wietnamskiej straży przybrzeżnej został skazany za malwersacje. Sąd wojskowy w Wietnamie skazał byłego dowódcę straży przybrzeżnej na 16 lat więzienia po tym, jak uznał go za winnego defraudacji 2,12 mln USD, pochodzących z kontraktów wojskowych. Oprócz Nguyen Van Sona skazano również sześciu jego współpracowników za udział w procederze defraudacji za co usłyszeli kary 10-15 lat pozbawienia wolności.

29 czerwca: walki pomiędzy grupami wspierającymi juntę oraz jej przeciwnikami uległy nasileniu w stanie Kaja przy granicy z Tajlandią. W wyniku intensywnej walki część pro wojskowych wojowników przeszła na stronę ugrupowań opozycyjnych, co pozwoliło im na tymczasowe przejęcie części posterunków granicznych.

KOMENTARZ

W Singapurze odbyła się 20. edycja forum bezpieczeństwa Shangri-La organizowanego przez Międzynarodowy Instytut Studiów Strategicznych (International Institute for Strategic Studies, IISS), w którym wzięli udział przedstawiciele resortów obrony kilkudziesięciu państw na całym świecie. Największa uwaga obserwatorów skupiła się na wystąpieniach sekretarza obrony USA Lloyda Austina oraz chińskiego ministra obrony Li Shangfu z uwagi na wzrost niepokojów związanych z eskalacją chińsko-amerykańskich napięć zapoczątkowaną wizytą ówczesnej przewodniczącej Izby Reprezentantów USA Nancy Pelosi na Tajwanie w

sierpniu ubiegłego roku. Dalszy przebieg rywalizacji między mocarstwami jest szczególnie istotny dla państw Azji Południowo-Wschodniej, które nie chcą znaleźć się w centrum potencjalnego konfliktu. Jakie komunikaty zostały wysłane przedstawicielom Waszyngtonu i Pekinu przez państwa członkowskie ASEAN?

Jednym z głównych wystąpień podczas dialogu Shangri-La było przemówienie ministra obrony Singapuru Ng Eng Hen, który wezwał Stany Zjednoczone oraz Chiny do utrzymania otwartych kanałów komunikacyjnych między sobą, zarówno tych oficjalnych jak i nieoficjalnych. Podkreślił jednocześnie, że relacje między mocarstwami mają kluczowe znaczenie dla stabilności regionu Indo-Pacyfiku, ale zawsze może dojść do niezaplanowanych incydentów jak ten z 2001 r., kiedy doszło do kolizji pomiędzy samolotami obu państw w okolicach wyspy Hainan. W takich sytuacjach funkcjonowanie kanałów komunikacyjnych ma fundamentalne znaczenie, ponieważ mogą zapobiec niekontrolowanej eskalacji, która może następnie przerodzić się w konwencjonalny konflikt. Minister obrony Singapuru zwrócił również uwagę, że państwa członkowskie ASEAN nie są „bezinteresownymi obserwatorami”, a co za tym idzie będą dążyć do ułatwienia dialogu pomiędzy mocarstwami, aby nie dopuścić do konfliktu. Państwa Azji Południowo-Wschodniej zdają sobie sprawę, że mimo tego, iż Waszyngton jak i Pekin nie oczekują od nich opowiadania się po którejkolwiek ze stron, to wybuch chińsko-amerykańskiego konfliktu zmusiłby je do podjęcia trudnych wyborów, których chcą uniknąć. Niezależnie od podjętej decyzji musiałyby się liczyć z poważnymi konsekwencjami, albowiem z Chinami łączy je współpraca ekonomiczna, natomiast Stany Zjednoczone są fundamentem architektury bezpieczeństwa. Jest to tym bardziej istotne, że coraz wyraźniej widać, że spora część państw regionu buduje wielowektorowe relacje z kilkoma mocarstwami i średnimi potęgami, aby uniezależnić się od dominujących wpływów jednej potęgi i zwiększyć wachlarz swoich strategicznych możliwości na wypadek kryzysowych sytuacji.

W podobny do ministra obrony Singapuru tonie wypowiedzieli się przedstawiciele resortów obrony Kambodży oraz Filipin, którzy uczestniczyli w dialogu Shangri-La. Tea Banh zwrócił uwagę, że kambodżański rząd nie chce być świadkiem spadku znaczenia Chin jak i Stanów Zjednoczonych, ponieważ wiązałoby się to z powstaniem kolejnych zagrożeń dla regionu. W związku z tym wezwano obie rywalizujące strony do współpracy na rzecz osiągnięcia stabilizacji oraz wspólnych korzyści, z których mogłyby również czerpać pozostałe państwa. Z kolei minister Carlito Galvez Jr. wyraził szczególne zaniepokojenie coraz bardziej widocznym przenoszeniem się chińsko-amerykańskiej rywalizacji na Morze Południowochińskie, będące miejscem sporów morskich i terytorialnych z udziałem Filipin oraz kilku pozostałych państw z regionu. Biorąc pod uwagę wystarczająco trudną sytuację na tym akwenie minister obrony Filipin zaznaczył

konieczność wypracowania odpowiednich mechanizmów zarządzania rozbieżnymi stanowiskami pomiędzy Waszyngtonem i Pekinem, aby uniknąć destabilizacji obszaru, przez który przebiegają liczne szlaki transportu morskiego.

Wbrew sygnałom wysyłanym przez państwa Azji Południowo-Wschodniej przedstawiciele Stanów Zjednoczonych oraz Chin przyjęli raczej konfrontacyjną postawę. Lloyd Austin w swoim wystąpieniu zatytułowanym „Wspólna wizja Indo-Pacyfiku” zwrócił uwagę na zwiększone zdolności obronne USA w regionie za sprawą rozmieszczenia w Japonii specjalnego pułku do działań w strefach przybrzeżnych (12th Marine Littoral Regiment) w celu zabezpieczenia pierwszego łańcucha wysp (od południowej Japonii przez Tajwan i Filipiny po Borneo), a także wspomniał o przeznaczeniu dodatkowych środków finansowych w postaci 9,1 mld USD na inicjatywę odstraszania na Pacyfiku (Pacific Deterrence Initiative). W przypadku przemówienia Li Shangfu mieliśmy do czynienia z wykorzystaniem incydentu z udziałem statków obu państw w Cieśninie Tajwańskiej do zarzucenia Waszyngtonowi prowadzenia hegemonistycznej polityki, której skutkiem był ostatni incydent. Co więcej minister obrony ChRL przyjął narrację, zgodnie z którą Chiny muszą zapobiegać wykorzystywaniu praw do swobodnej żeglugi oraz nieszkodliwego przepływu jako pretekst niektórym państw (czyt. Stany Zjednoczone) do narzucania własnych warunków żeglugi. Na zmniejszenie obaw państw członkowskich ASEAN nie wpłynęła także decyzja Li Shangfu o odmowie udziału w oficjalnym spotkaniu ze swoim amerykańskim odpowiednikiem, która była najprawdopodobniej podyktowana sankcjami nałożonymi na ministra obrony Chin w 2018 r. w związku z jego rolą w dostarczaniu sprzętu militarnego Rosji. Co prawda przedstawiciele obu mocarstw uścisnęli sobie dłoń na marginesie dialogu Shangri-La, ale jak trafnie zauważył Lloyd Austin „serdeczny uścisk dłoni podczas kolacji nie zastąpi merytorycznego zaangażowania”. Choć obie strony zgadzają się co do zasady, że rywalizacja między nimi nie może doprowadzić do otwartej konfrontacji to jednak zachodzi między nimi fundamentalna różnica, jeżeli chodzi o wizję dotyczącą roli jaką komunikacja powinna odegrać w ich relacjach dwustronnych. W Waszyngtonie panuje przeświadczenie, że kanały komunikacyjne powinny być szczególnie wykorzystywane w okresie napięć w stosunkach między państwami. Natomiast dla Pekinu sprawnie działająca komunikacja jest cechą dystynktywną dobrych relacji, a zerwanie kanałów komunikacyjnych jest pierwszym ruchem wykonywanym w przypadku pogorszenia stosunków. Wszystko wskazuje na to, że zarówno jedna jak i druga strona będzie musiała pójść na pewnego rodzaju kompromisy, żeby rozpocząć dialog oraz deeskalację napięć. Pewne obiecujące sygnały już do nas docierają jak chociażby wizyta dyrektora Centralnej Agencji Wywiadowczej (CIA) Williama Burnsa w Chinach, do której miało dojść miesiąc temu czy wizyta asystenta

sekretarza stanu ds. Azji Wschodniej i Pacyfiku Daniela Kritenbrinka w Pekinie z czwartego czerwca. Żeby jednak proces normalizacji stosunków mógł być kontynuowany Pekin powinien wstrzymać się od prowokacyjnych działań, takich jak wykonywanie niebezpiecznych manewrów przez marynarkę wojenną w pobliżu amerykańskich okrętów w Cieśninie Tajwańskiej.

II. STOSUNKI BILATERALNE CHIN Z PAŃSTWAMI ASEAN

4 czerwca: według najnowszego raportu Chiny są największym partnerem rozwojowym dla państw Azji Południowo-Wschodniej. W latach 2015-2021 Chiny przeznaczały około 5 mld USD rocznie na oficjalną pomoc rozwojową państw regionu, przy czym około 75% środków finansowych kierowano na realizację projektów infrastrukturalnych w takich sektorach jak transport i komunikacja, energetyka, gospodarka wodna. Za Chinami odpowiednio na drugim i trzecim miejscu pod względem oficjalnej pomocy rozwojowej dla państw członkowskich ASEAN znajdują się Azjatycki Bank Rozwoju oraz Bank Światowy. Według raportu przygotowanego przez [Lowy Institute](#) pozostali partnerzy oprócz Chin mimo mniejszych nakładów finansowych lepiej sobie radzą z realizacją i wdrażaniem wspólnych projektów rozwojowych.

5 czerwca: Wietnam planuje uruchomienie dwóch nowych połączeń kolejowych z Chinami. Wietnamskie linie kolejowe przygotowują się do uruchomienia dwóch nowych tras dla pociągów towarowych łączących południowy obszar miasta Ho Chi Minh z chińskimi prowincjami Guangxi oraz Yunnan. Obie trasy mają mieć swój początek na stacji Song Than w prowincji Binh Duong, a transport do Guangxi przez prowincje Bac Giang oraz Lang Son do miasta Pingxiang przy chińskiej granicy ma zająć 5 dni. W przypadku drugiego połączenia transport ma się odbywać drogą kolejową do granicznego miasta Hekou, a następnie towary będą przewożone ciężarówkami do prowincji Yunnan. Czas transportu został oszacowany na 6 dni.

6 czerwca: chiński statek badawczy opuścił wody wyłącznej strefy ekonomicznej Wietnamu. Statek badawczy Xiang Yang Hong 10 wraz z eskortą kilkunastu innych statków opuścił po miesiącu obszar Morza Południowochińskiego, w którym Wietnam wspólnie z rosyjskimi przedsiębiorstwami wydobywa surowce naturalne. Rząd w Hanoi złożył w tej sprawie protest 25 maja, jednak nie przyczynił się on do natychmiastowego wycofania statków.

7 czerwca: Kambodża rozpoczęła budowę kolejnej drogi ekspresowej dzięki finansowemu wsparciu ze strony Chin. Premier Hen Sen wspólnie z chińskim ambasadorem Wang Wentianem wzięli udział w uroczystości inauguracji

budowy drugiej drogi ekspresowej w Kambodży z chińskim wkładem finansowym. Droga o długości 135 km połączy stolicę kraju Phnom Penh z Bavet City znajdującym się w prowincji Svay Rieng niedaleko granicy z Wietnamem. Inwestycja zostanie zrealizowana przez chińskie przedsiębiorstwo państwowe China Road and Bridge Corp. za kwotę 1,37 mld USD w zamian za prawa operacyjne do inwestycji na okres 50 lat. Budowa drogi ma potrwać do 2027 r. Warto przy tym zaznaczyć, że Wietnam realizuje podobny projekt, który połączy Ho Chi Minh City z Moc Bai, które graniczy z Bavet City. Docelowo ma być utworzone bezpośrednie połączenie drogowe pomiędzy stolicami Kambodży i Wietnamu, aby zwiększyć przepływ towarów turystów oraz transport towarów drogą lądową.

7 czerwca: chiński rząd naciska na wznowienie spotkań wspólnego komitetu straży przybrzeżnych z Filipinami. Obrady były zainicjowane przez administrację prezydenta Rodrigo Duterte, a spotkania realizowano raz w roku, ale rozmowy nie przyniosły żadnych wymiernych rezultatów. W październiku 2017 r. doszło między innymi do podpisania protokołu ustaleń z zakresu wspólnych ćwiczeń, czego świadkami byli prezydenci obu państw, ale inicjatywa nie została zrealizowana w zamierzonym stopniu. Na chwilę obecną filipińska straż przybrzeżna przyjęła pozycję, zgodnie z którą komunikacja ze stroną chińską odbywa się za pośrednictwem ministerstwa spraw zagranicznych.

8 czerwca: zdaniem prezydenta Marcosa Filipiny nie zmieniły swojej polityki względem Chin. Podczas ceremonii wręczenia nagród sześciu osobom za wkład w promocję relacji pomiędzy Chinami i Filipinami, prezydent Ferdinand Marcos Jr. podkreślił, iż stosunki dwustronne między państwami są bardzo silne, a kluczem do ich pogłębienia jest prowadzenie sprawnej komunikacji. Prezydent podkreślił jednocześnie, że Chiny mają ogromny wkład w filipińską gospodarkę o czym świadczy fakt, że są głównym partnerem handlowym. Wśród laureatów wydarzenia znalazł się między innymi były prezydent Rodrigo Duterte.

8 czerwca: Wietnam wezwał Tajwan do odwołania manewrów wojskowych w pobliżu wyspy Itu Aba. Rzeczniczka wietnamskiego ministerstwa spraw zagranicznych uznała manewry Tajwanu z użyciem ostrej amunicji w archipelagu Spratly za pogwałcenie suwerenności Wietnamu, a co za tym idzie wezwała Tajwan do odwołania ćwiczeń i wstrzymania się od realizacji podobnych inicjatyw w przyszłości.

9 czerwca: z okazji 73. rocznicy nawiązania stosunków dyplomatycznych Chiny i Birma podpisały umowę o współpracy. Chiński ambasador w Birmie Chen Hai wziął udział w ceremonii podpisania szeregu porozumień z zakresu zacieśnienia współpracy dwustronnej między państwami.

10 czerwca: Hanoi odrzuciło argumenty Pekinu w sprawie obecności chińskiego statku badawczego w wyłącznej strefie ekonomicznej Wietnamu. Ministerstw spraw zagranicznych Wietnamu odrzuciło argumenty rzecznika chińskiego ministerstwa spraw zagranicznych, którego zdaniem aktywność statku badawczego Xiang Yang Hong 10 na wodach wyłącznej strefy ekonomicznej Wietnamu była legalna, ponieważ Chiny mają suwerenne prawa do Wysp Spratly. Zdaniem rządu w Hanoi to Wietnam posiada legalne podstawy i historyczne dowody, potwierdzające suwerenne prawa do archipelagu Spratly oraz Paracele.

10 czerwca: Chiny wyraziły gotowość do zacieśnienia współpracy z zakresu bezpieczeństwa z Tajlandią. Podczas wizyty dowódcy tajskich sił zbrojnych Narongphana Jitkaewtaea w Pekinie, minister obrony ChRL Li Shangfu zaproponował wzmocnienie współpracy dwustronnej pomiędzy wojskami obu państw poprzez zwiększenie liczby wspólnych ćwiczeń i aktywności. Według chińskiego oświadczenia ze spotkania przedstawiciel Tajlandii docenił rolę Chin w utrzymaniu bezpieczeństwa i stabilności w regionie.

12 czerwca: Chiny przekazały pomoc humanitarną dla birmańskich regionów poszkodowanych w wyniku cyklonu Mocha. Pierwsza partia pomocy humanitarnej z Chin została skierowana do birmańskiego stanu Arakan. Wśród materiałów znalazły się między innymi moskitiery oraz koce. Kolejna darowizna ma obejmować żywność wodę, generatory, sprzęt do oczyszczania wody oraz inne niezbędne materiały.

14 czerwca: statek chińskiej marynarki wojennej złożył wizytę portową na Filipinach. Chiński okręt treningowy Qi Jiguang z 476 osobową załogą zawinął do portu w Manili, po tym jak złożył podobne wizyty w portach w Tajlandii, Wietnamie oraz Brunei. Filipiny były ostatnim przystankiem chińskiego statku w jego 40-dniowej podróży. Tego rodzaju wizyty mają przede wszystkim za zadanie pogłębić relacje międzyludzkie pomiędzy przedstawicielami marynarek wojennych za pośrednictwem różnego rodzaju interakcji. Niemniej jednak w przypadku Chin bardzo duże znaczenie ma również ocieplenie wizerunku oraz próba deeskalacji napięć w związku z wydarzeniami na Morzu Południowochińskim. Warto zaznaczyć, że wizyta chińskiego statku na Filipinach była pierwszą od 2019 r.

14 czerwca: Filipiny konsolidują swoją pozycję na Morzu Południowochińskim poprzez rozwój turystyki na spornych obszarach archipelagu Spratly. Po raz pierwszy filipiński rząd pozwolił na prowadzenie działalności turystycznej w obrębie kontrolowanych obszarów Wysp Spratly. Siedmiodniowa wycieczka (The Great Kalayaan Expedition) na pokładzie statku kosztuje ponad 2 tys. USD za osobę. W pierwszej tego rodzaju wycieczce wzięli między innymi udział przedstawiciele filipińskich mediów, naukowców oraz

entuzjaści sportów wodnych. Mimo tego, że nie jest to częścią „atrakcji”, uczestnicy rejsu na własne oczy mogli się przekonać o aktywności chińskiej floty na tym obszarze, przede wszystkim w postaci statków chińskiej straży przybrzeżnej.

17 czerwca: chińskie statki ponownie pojawiły się w wyłącznej strefie ekonomicznej Wietnamu. Okręt patrolowy Zhong Goo Yu Zheng 310 oraz luksusowy statek pasażerki San Sha 2 Hao przepłynęły 10 czerwca przez obszar wyłącznej strefy ekonomicznej Wietnamu w pobliżu pól gazowych znajdujących się niedaleko Vanguard Bank. Chińskie jednostki były obecne na spornym obszarze Morza Południowochińskiego przez co najmniej 30 godzin. W rejonie kontrolowanej przez Wietnam Vanguard Bank pojawiły się również statki chińskiej straży przybrzeżnej. Jednostka o numerze 5403 była obecna w pobliżu pól gazowych i naftowych od 23 maja do 4 czerwca. Natomiast największa jednostka chińskiej straży przybrzeżnej o numerze 5901 była aktywna w pobliżu Vanguard Bank w dniu 8 czerwca. Chińska obecność na spornych obszarach Morza Południowochińskiego w pobliżu Wietnamu jest w ostatnich tygodniach największa od 2019 r.

18 czerwca: Chiny rozpoczęły budowę portu wspierającego dalekomorskie badania na Morzu Południowochińskim. Przedsiębiorstwo China State Shipbuilding Corp rozpoczęło budowę portu na wyspie Hainan, którego głównym zadaniem będzie obsługa statków badawczych, prowadzących głębinowe badania na Morzu Południowochińskim.

21 czerwca: Filipiny poczyniły pewne postępy w rozmowach z Chinami na temat arbitralnego zakazu połowów nakładanego przez rząd w Pekinie. Ferdinand Marcos Jr. poinformował o ograniczonych sukcesach negocjacji ze stroną chińską w sprawie nakładanego od ponad dwóch dekad zakazu połowów na części obszaru Morza Południowochińskiego. Strefa objęta zakazem nachodzi na wyłączną strefę ekonomiczną Filipin, co jest przyczyną napięć w relacjach dwustronnych. Według doniesień prezydenta, Chiny mają informować rząd w Manili o wprowadzeniu zakazu z odpowiednim wyprzedzeniem, natomiast strona filipińska pracuje nad przygotowaniem zestawienia alternatywnych łowisk, które mogą być wykorzystywane przez okres obowiązywania zakazu. Ponadto w kategoriach postępu traktowane są nieznaczne zmiany w działaniach chińskiej straży przybrzeżnej, która ograniczyła blokady dostępu wobec filipińskich statków na rzecz monitorowania ich podróży. Mimo najnowszych doniesień coraz większa liczba filipińskich polityków domaga się podniesienia kwestii wyroku trybunału arbitrażowego z 2016 r. na forum Zgromadzenia Ogólnego ONZ w celu wywarcia większej presji na chińskim rządzie, aby ten podporządkował się orzeczeniu w sprawie Morza Południowochińskiego.

25 czerwca: premier Wietnamu złożył wizytę w Chinach. Była to pierwsza wizyta Pham Minh Chinh w ChRL na stanowisku premiera oraz pierwsza od siedmiu lat wizyta wietnamskiego premiera. Pham Minh Chinh spotkał się z przewodniczącym Xi Jinpingiem, premierem Li Qiangiem oraz przewodniczącym stałego komitetu OZPL. Szef wietnamskiego rządu wziął również udział w 14 odsłonie spotkania Annual Meeting of the New Champions.

27 czerwca: marynarki wojenne z Chin i Wietnamu przeprowadziły kolejną edycję wspólnego patrolu w Zatoce Tonkińskiej. Od czasu podpisania w 2005 r. porozumienia w sprawie wspólnych patroli w zatoce oba państwa przeprowadziły 34. edycje tej inicjatywy. W ramach ostatniego patrolu zaangażowano po dwa okręty z chińskiej i wietnamskiej marynarki wojennej.

27 czerwca: Chiny są gotowe do zacieśnienia współpracy z zakresu bezpieczeństwa z Wietnamem. Minister obrony ChRL Li Shangfu podczas spotkania ze swoim wietnamskim odpowiednikiem Phan Van Giangiem w Pekinie zwrócił uwagę na niestabilne i chaotyczne środowisko międzynarodowe oraz potrzebę wzmocnienia bilateralnej współpracy wojskowej. Zdaniem szefa chińskiego resortu obrony bliższa kooperacja obu państw wpłynęłaby pozytywnie na stabilizację w regionie Azji i Pacyfiku.

28 czerwca: filipińska marynarka wojenna po raz pierwszy wysłała na Morze Południowochińskie swoją najnowszą fregatę z helikopterem. Jednostka BRP Antonio Luna (FF-151) z helikopterem AW159 Wildcat przeprowadziła pierwszą misję na Morzu Południowochińskim, w ramach której załoga podnosiła swoje umiejętności z zakresu ochrony suwerenności państwa na spornych obszarach. Zarówno fregaty jak i helikoptery zostały zamówione w ramach programu modernizacji sił zbrojnych Horizon 1 w 2016 r. Helikoptery zostały dostarczone rok przed fregatami w maju 2019 r. Od tamtego czasu realizowano niezbędne modyfikacje techniczne oraz szkolenia załogi, zmierzające do pełnej operacyjności okrętów ze śmigłowcami. Helikoptery Wildcat są uzbrojone w torpedy K745 Blue Shark, pociski powietrze-powietrze Mistral 3 oraz Spike NLOS.

29 czerwca: Tajwan jest zainteresowany pogłębieniem współpracy z zakresu bezpieczeństwa z Filipinami. Minister spraw zagranicznych Jaushieh Joseph Wu stwierdził, że oba państwa stoją w obliczu podobnych zagrożeń, a co za tym idzie powinny zacieśniać współpracę, między innymi dotyczącą funkcjonowania straży przybrzeżnych oraz reakcji na katastrofy naturalne. Minister poinformował w wywiadzie prasowy, że Tajwan z zadowoleniem przyjął informację o rozszerzeniu dostępu amerykańskich sił zbrojnych do filipińskich baz wojskowych na mocy umowy o wzmocnionej współpracy obronnej (EDCA). Podkreślił jednocześnie, że jedynymi prowokacyjnymi działaniami w regionie jest ekspansjonistyczna polityka Pekinu.

KOMENTARZ

Podczas 20. spotkania dowódców sił zbrojnych państw członkowskich ASEAN na Bali, Indonezja poinformowała o planach zorganizowania we wrześniu bieżącego roku morskich ćwiczeń na południowych wodach Morza Południowochińskiego (Północne Morze Natuna), które nie będą obejmowały operacji bojowych, a ich celem będzie wzmocnienie centralnej roli ASEAN w regionie.

Zapowiedź Indonezji spotkała się z wątpliwościami części państw ASEAN, ale przede wszystkim ze strony Kambodży, która jest postrzegana jako jedno z głównych państw stowarzyszenia, które działa w interesie Chin. Dowódca kambodżańskich sił zbrojnych generał Vong Pisen wydał oświadczenie, w którym podkreślił, że Kambodża i „kilka innych państw” stowarzyszenia nie udzieliło swojej zgody na udział w manewrach morskich ASEAN zaproponowanych przez Indonezję w ramach rotacyjnego przewodnictwa w stowarzyszeniu. Zwrócił przy tym uwagę, iż we wspólnym oświadczeniu z 20. spotkania dowódców sił zbrojnych państw członkowskich ASEAN na Bali nie znalazło się żadne odniesienie do ćwiczeń na Morzu Południowochińskim. Oświadczenie generała Vong Pisen szybko zostało porównane do wydarzeń z 2012 r., kiedy Kambodża w ramach przewodnictwa w ASEAN uniemożliwiła wydanie wspólnego oświadczenia wieńczącego szczyt ministrów spraw zagranicznych z uwagi za postulaty zgłaszane przez Filipiny i Wietnam, aby w dokumencie uwzględniono problematyczne kwestie dotyczące chińskiej aktywności na spornych obszarach Morza Południowochińskiego.

Na reakcję Dżakarty nie trzeba było długo czekać, ponieważ kilka dni później poinformowano o zmianie lokalizacji planowanych ćwiczeń. Indonezyjskie wojsko zrezygnowało z obszaru Północnego Morza Natuna (sporna część Morza Południowochińskiego w okolicach Wysp Natuna w pobliżu tzw. linii dziewięciu kresek) na rzecz Południowego Morza Natuna, oddalonego od spornych obszarów, do których prawa roszczą sobie Chiny. Wszystko wskazuje na to, że Indonezja chciała uniknąć pogłębienia podziałów wewnątrz ASEAN, które są wystarczająco duże, biorąc pod uwagę różnice zdań, jeżeli chodzi o sposób rozwiązania kryzysu wewnętrznego w Birmie. Jednocześnie jest to kolejny dowód na skuteczną politykę Pekinu, polegającą na rozgrywaniu ASEAN od wewnątrz za pośrednictwem własnych wpływów w poszczególnych państwach ASEAN. Kambodża jeszcze szczególnie podatna na chińskie wpływy, ponieważ Pekin konsekwentnie wspiera rządy premiera Hun Sena. Na początku czerwca

rozpoczęto budowę kolejnej drogi ekspresowej w Kambodży, co byłoby niemożliwe bez finansowego wsparcia ze strony ChRL. Ponadto w lipcu odbędą się kolejne wybory w Kambodży, które najprawdopodobniej spotkają się z krytyką społeczności międzynarodowej z uwagi na szereg działań Hun Sena mających na celu wyeliminowanie opozycji z wewnętrznej sceny politycznej. Poparcie ze strony Chin na arenie międzynarodowej będzie niezwykle cenne dla Hun Sena wkrótce po wyborach, ponieważ pozwoli mu to na skonsolidowanie władzy Kambodżańskiej Partii Ludowej w kraju. Wszystko wskazuje na to, że analogicznie do poprzednich wyborów, partia na czele której stoi znowu zdobędzie wszystkie miejsca w parlamencie.

III. RYWALIZACJA CHINY-USA W ASEAN

2 czerwca: straż przybrzeżne ze Stanów Zjednoczonych, Filipin oraz Japonii przeprowadziły wspólne ćwiczenia morskie. W pięciodniowych ćwiczeniach wzięło udział około 100 przedstawicieli amerykańskiej straży przybrzeżnej, 200 funkcjonariuszy filipińskiej oraz około 70 przedstawicieli japońskiej straży przybrzeżnej. Po stronie amerykańskiej zaangażowano jednostkę Stratton (WMSL-752), natomiast po stronie japońskiej Akitsushima (PLH-32). W ramach ćwiczeń zorganizowano symulacje operacji poszukiwawczych i ratowniczych. Inicjatywa ma na celu wzmocnienie współpracy pomiędzy formacjami trzech państw i należy ją traktować jako odpowiedź na chińską aktywność w tzw. szarej strefie na Morzu Południowochińskim, do której wykorzystywane są najczęściej jednostki chińskiej straży przybrzeżnej oraz milicji morskiej.

5 czerwca: na marginesie forum bezpieczeństwa Shangri-La w Singapurze doszło do pierwszego czterostronnego spotkania przedstawicieli resortów obrony z Filipin, Japonii, Australii oraz Stanów Zjednoczonych. Przedstawiciele czterech państw zgodzili się na zacieśnienie współpracy w ramach promocji idei wolnego i otwartego regionu Indo-Pacyfiku oraz rosnącej asertywności Chin na Morzu Południowochińskim. Warto zaznaczyć, że minister obrony Filipin Carlito Galvez Jr. zakomunikował podczas jednej z sesji forum Shangri-La o zainteresowaniu rządu w Manili przekształceniem bilateralnych manewrów Balikatan ze Stanami Zjednoczonymi w ćwiczenia multilateralne z pozostałymi państwami sojuszniczymi. Oprócz tego minister wyraził chęć zacieśnienia współpracy z Japonią, żeby siły samoobrony mogły uczestniczyć w ćwiczeniach militarnych na dużą skalę na Filipinach. Dodatkowo doszło do spotkania dowódcy filipińskich sił zbrojnych z amerykańskim dowódcą na Indo-Pacyfiku oraz szefem połączonych sztabów Japonii, podczas którego omówione

zostały perspektywy wzmocnienia współpracy trójstronnej, szczególnie w domenie morskiej.

5 czerwca: Indonezja zorganizowała morskie manewry Komodo z udziałem 49 państw, w tym Stanów Zjednoczonych i Chin. W ćwiczeniach zorganizowanych na wodach u wschodnich wybrzeży wyspy Sulawesi wzięło udział 17 okrętów, między innymi jedna amerykańska jednostka oraz dwie chińskie. W inicjatywie wzięły również inne państwa pomiędzy którymi relacje należy zaliczyć do napiętych, a wśród nich znalazły się Korea Północna i Południowa oraz Indie i Pakistan. Niemniej jednak całe przedsięwzięcie skupiało się na zwiększeniu umiejętności z zakresu realizacji operacji humanitarnych i ratunkowych, a nie na wyzwaniach geopolitycznych. Była to również okazja dla Indonezji do wzmocnienia swojej pozycji w regionie jako mediatora, albowiem ćwiczenia stwarzały okazję do nieoficjalnych rozmów pomiędzy przedstawicielami państw zaangażowanych w inicjatywę.

9 czerwca: filipińskie siły zbrojne planują utworzenie nowej bazy wojskowej na południe od Tajwanu. Według najnowszych doniesień filipińskie wojsko zamierza włączyć niedawno pozyskany obszar 25 hektarów na Wyspie Calayan (należącej do prowincji Cagayan) do planów utworzenia systemu obrony wybrzeża państwa. Istnieje duże prawdopodobieństwo, że to właśnie w tej lokalizacji zostaną rozmieszczone pociski BrahMos, które zostały w ostatnim czasie zakupione przez filipiński rząd. Na wyspie znajduje się także pas startowy, umożliwiający obsługę lekkich samolotów.

12 czerwca: siły powietrzne Stanów Zjednoczonych oraz Indonezji wzięły udział we wspólnych ćwiczeniach Cope West 2023. W tegorocznej odsłonie ćwiczeń wzięło udział sześć amerykańskich myśliwców F-16 oraz siedem samolotów indonezyjskich sił powietrznych. Inicjatywa została zrealizowana w bazie sił powietrznych Roesmin Nurjadin położonej w prowincji Riau. Ćwiczenia były zorientowane na treningu taktycznych zdolności myśliwców oraz podniesieniu umiejętności z zakresu interoperacyjności.

16 czerwca: doradcy do spraw bezpieczeństwa narodowego Filipin, Japonii i USA spotkali się po raz pierwszy w Tokio. Zgodnie z treścią wspólnego oświadczenia z trilateralnego spotkania przedstawiciele państw omówili kwestie dotyczące zapewnienia pokoju i bezpieczeństwa w regionie Indo-Pacyfiku w dobie „unilateralnych prób zmiany *status quo* poprzez użycie siły i przymusu”, co należy traktować jako pośrednie nawiązanie do ekspansjonistycznej polityki ChRL. Wśród najważniejszych tematów pojawiły się wątki dotyczące aktualnej sytuacji na Morzu Południowochińskim, Wschodniochińskim, a także w Cieśninie Tajwańskiej oraz wokół Półwyspu Koreańskiego. Wszystkie trzy państwa będą dążyły do realizacji nowych inicjatyw w obszarze wspólnych ćwiczeń morskich, zacieśnienia współpracy w ramach obowiązujących porozumień takich jak EDCA

oraz poszukiwania nowych form współpracy (przede wszystkim chodzi o zawarcie odpowiednika VFA pomiędzy Filipinami i Japonią).

17 czerwca: minister spraw zagranicznych Singapuru spotkał się z Sekretarzem Stanu USA w Waszyngtonie. Przedstawiciele obu państw omówili rozwój współpracy dwustronnej w takich obszarach jak cyberbezpieczeństwo, zmiany klimatyczne oraz współpracy kosmiczna. Wyrazili również zadowolenie z postępów prac w ramach IPEF (Indo-Pacific Economic Framework). Na uwagę zasługuje również nawiązanie Viviana Balakrishnana do wizyty Antony'ego Blinkena w Chinach, w ramach którego podziękował stronie amerykańskiej za dążenia do eskalacji napięć i wznowienia działania najważniejszych kanałów komunikacyjnych.

19 czerwca: grupa uderzeniowa amerykańskiej marynarki wojennej z lotniskowcem USS Ronald Reagan wpłynęła na Morze Południowochińskie. Pentagon upublicznił zdjęcia przedstawiające lotniskowiec USS Ronald Reagan (CVN-76) i krążownik USS Antietam (CG-54) podczas operacji uzupełniania zapasów na Morzu Południowochińskim. Grupa uderzeniowa Ronald Reagan razem z grupą uderzeniową z lotniskowcem USS Nimitz na czele brały wcześniej udział w ćwiczeniach z udziałem statków japońskich, francuskich oraz kanadyjskich na Morzu Filipińskim oraz Wschodniochińskim (7-10 czerwca) w ramach manewrów Large Scale Global Exercise 2023 (LSGE23).

21 czerwca: Stany Zjednoczone nałożyły sankcje na birmańskie ministerstwo obrony oraz banki. Departament Skarbu USA poinformował o nałożeniu sankcji na ministerstwo obrony oraz banki Myanmar Foreign Trade Bank (MFTB) i Myanma Investment and Commercial Bank (MICB), które były wykorzystywane przez juntę do zakupu uzbrojenia oraz innych towarów (np. paliwo do myśliwców) w obcych walutach. Amerykańska ambasada w Tajlandii jest w stałym kontakcie z tajskim rządem, z którym konsultuje rozwój sytuacji wewnętrznej w Birmie, a także skutki sankcji na państwa sąsiadujące z Birma.

21 czerwca: Indonezja pozwoliła po raz pierwszy w historii na lądowanie amerykańskich bombowców B-52 na swoim terytorium. Dwa bombowce B-52 wylądowały na lotnisku Kualanamu International Airport znajdującym się w Sumatrze Północnej. Samoloty przyleciały do Indonezji z bazy sił powietrznych Andersen na wyspie Guam.

25 czerwca: pierwszy raz od 2020 r. amerykański lotniskowiec wpłynął do wietnamskiego portu. Grupa uderzeniowa amerykańskiej marynarki wojennej z lotniskowcem USS Ronald Reagan na czele złożyła sześciodniową wizytę portową w Da Nang. Była to trzecia wizyta amerykańskiego lotniskowca w Wietnamie od 2018 r., która wpisuje się w serię inicjatyw mających na celu celebrowanie 10. rocznicy zawarcia kompleksowego partnerstwa pomiędzy

państwami. Oprócz lotniskowca do portu wpłynęły również krążowniki USS Antietam oraz USS Robert Smalls.

29 czerwca: Stany Zjednoczone zachęcają państwa członkowskie ASEAN do rozwiązania między sobą spornych kwestii na Morzu Południowochińskim.

Asystent sekretarza stanu ds. Azji Wschodniej i Pacyfiku USA Daniel Kritenbrink wezwał strony sporu na Morzu Południowochińskim z Azji Południowo-Wschodniej do uregulowania kwestii spornych w celu zbudowania zjednoczonej pozycji stowarzyszenia w negocjacjach z Chinami. Zdaniem przedstawiciela amerykańskiego rządu państwa ASEAN powinny brać przykład z dotychczasowych postępów jakie poczyniły Indonezja i Wietnam, a także Indonezja i Malezja w rozwiązywaniu sporów morskich.

29 czerwca: premier Kambodży zrezygnował z Facebook'a (Meta) na rzecz Telegrama. Rada nadzorcza Meta wszczęła w marcu postępowanie przeciwko Hun Senowi, który wykorzystał Facebook'a do zastraszania przeciwników politycznych, nawołując do przemocy. Premier Kambodży od lat wykorzystuje media społecznościowe do komunikowania się ze społeczeństwem, a na Facebook'u posiada 14 mln obserwujących. W związku ze wszczęciem postępowania przeciwko niemu podjął w ostatnim czasie decyzję o zmianie platformy na rosyjski odpowiednik Facebook'a – Telegram.

29 czerwca: sekretarz stanu USA spotkał się z przewodniczącym Komisji Stosunków Zewnętrznych Komunistycznej Partii Wietnamu (KPW). Antony Blinken spotkał się w Waszyngtonie z Le Hoai Trungiem, gdzie rozmawiali na temat możliwości dalszego wzmocnienia kompleksowego partnerstwa pomiędzy państwami. Przedstawiciele obu stron podkreślili jednocześnie centralną rolę ASEAN w regionie. Sekretarz Blinken zwrócił uwagę, że Wietnam jest kluczowym partnerem USA w regionie Indo-Pacyfiku.

KOMENTARZ

20. edycja forum bezpieczeństwa Shangri-La w Singapurze była niemal całkowicie zdominowana przez obawy związane z chińsko-amerykańską rywalizacją w regionie Indo-Pacyfiku. Warto jednak bliżej się przyjrzeć innemu ważnemu wydarzeniu, do którego doszło na marginesie spotkań w Singapurze, a było nim pierwsze w historii czterostronne spotkanie przedstawicieli resortów obrony Filipin, Stanów Zjednoczonych, Japonii oraz Australii. Czy tegoroczny dialog Shangri-La zapoczątkował nowy QUAD?

Oryginalny format QUAD, składający się ze Stanów Zjednoczonych, Japonii, Australii oraz Indii, miał swój nieformalny początek w 2004 r. przy okazji reakcji na skutki tsunami na Oceanie Indyjskim. Do intensyfikacji kooperacji czterostronnej w odnowionej formule doszło za prezydentury Donalda Trumpa, ale to jego następca – Joe Biden, przyczynił się do zacieśnienia współpracy za sprawą organizacji pierwszego szczytu przywódców w marcu 2021 r. Format zyskał od tego czasu na znaczeniu w regionie Indo-Pacyfiku i rozszerzył obszary aktywności z tradycyjnych zagrożeń dla bezpieczeństwa na współpracę epidemiologiczną (zwłaszcza w przypadku pandemii koronawirusa), technologiczną, kosmiczną, infrastrukturalną oraz walkę ze zmianami klimatycznymi. Niemniej jednak rosyjska inwazja na Ukrainę w lutym 2022 r. doprowadziła do pogłębienia podziałów wewnątrz formatu z uwagi na różnicę zdań dotyczącą postawy wobec Moskwy, co jest najlepiej widoczne w przypadku Indii.

Na marginesie ostatniego dialogu Shangri-la doszło do ważnego spotkania, które może się okazać początkiem nowej formuły QUAD lub formatu QUAD 2.0. W spotkaniu wzięli udział sekretarz obrony USA Lloyd Austin, minister obrony Filipin Carlito Galvez, minister obrony Japonii Yasukazu Hamada oraz minister obrony Australii Richard Marles. Tematem przewodnim rozmów przedstawicieli resortów obrony była propozycja realizacji wspólnych patroli na Morzu Południowochińskim, co stanowiłoby daleko idący postęp w ramach wdrażania amerykańskiej strategii zintegrowanego odstraszania, zorientowanej na powstrzymaniu rosnących wpływów Chin w regionie oraz coraz bardziej asertywnych działań ze strony chińskich sił zbrojnych. W ciągu zaledwie kilku dni przed forum bezpieczeństwa w Singapurze doszło do dwóch niebezpiecznych incydentów z udziałem Chin. Pierwszy miał miejsce 26 maja, kiedy chiński myśliwiec J-16 wykonał niebezpieczny manewr w pobliżu amerykańskiego samolotu rozpoznawczego US RC-135 Rivet Joint (Boeing RC-135) nad Morzem Południowochińskim. Do drugiego doszło w Cieśninie Tajwańskiej podczas realizacji rutynowego tranzytu przez Cieśninę Tajwańską jednostek amerykańskiej i kanadyjskiej marynarki wojennej. Tym razem statek chińskiej marynarki wojennej przeciął kurs okrętu USS Chung-Hoon, zmuszając amerykańską załogę do gwałtownego obniżenia prędkości w celu uniknięcia kolizji. Bez względu na ostatnie wydarzenia należy jednak przyznać, że największym beneficjentem zacieśnienia współpracy w ramach czterostronnego formatu byłyby Filipiny, które nie dysponują wystarczającym potencjałem militarnym, zdolnym do odstraszania chińskiej aktywności w tzw. „szarej strefie”.

Mimo obiecujących sygnałów płynących z dialogu Shangri-La należy mieć na uwadze, że jesteśmy dopiero świadkami początku pewnego procesu. W przypadku obecnej wersji QUAD od pierwszego inauguracyjnego spotkania

przedstawiciele USA, Australii, Indii i Japonii na marginesie Regionalnego Forum ASEAN w 2007 r. upłynęło dziesięć lat zanim doszło do pierwszych formalnych rozmów na oficjalnym szczeblu. Nie powinna zatem dziwić deklaracja asystenta sekretarza stanu USA ds. Azji Wschodniej i Pacyfiku Daniela Kritenbrinka, który w maju bieżącego roku wykluczył możliwość powołania nowego formatu QUAD. Warto jednak od razu zaznaczyć, że nie odrzucił możliwości rozszerzenia i zacieśnienia współpracy z Filipinami, Japonią oraz Australią, pozostawiając tym samym pole do manewru na przyszłość.

Abstrahując od ram formalnych, zdecydowanie większe znaczenie ma praktyczny wymiar współpracy, który już jest widoczny. W tegorocznej odsłonie manewrów Balikatan – największej w historii tej inicjatywy – oprócz żołnierzy filipińskich i amerykańskich, były również obecne australijskie siły zbrojne, a także obserwatorzy z Japonii. Natomiast w pierwszych w historii trójstronnych ćwiczeniach straży przybrzeżnych ze Stanów Zjednoczonych, Filipin i Japonii, do których doszło na początku czerwca, wzięli udział obserwatorzy z Australii. Na tej podstawie można jasno stwierdzić, że wszystkie cztery państwa są zaangażowane w rozwój współpracy i interoperacyjności, czego zwieńczeniem ma być realizacja wspólnego patrolu na Morzu Południowochińskim w trzecim kwartale 2023 r.

W przeciwieństwie do oryginalnego formatu QUAD, w którym zamiast Filipin znajdują się Indie, nowa formuła składałaby się z samych sojuszników traktatowych Stanów Zjednoczonych, co w perspektywie długoterminowej przemawia na korzyść nowej inicjatywy. O tym jak bardzo zależy Waszyngtonowi na rozwijaniu alternatywnej wersji czterostronnego układu zorientowanego na współpracy w obszarze bezpieczeństwa może świadczyć fakt, że od grudnia ubiegłego roku przeprowadzono spotkania w formule 2+2 (przedstawiciele ministerstw spraw zagranicznych i obrony) z przedstawicielami Japonii, Australii oraz Filipin. Amerykańscy sojusznicy również są zainteresowani nowymi formami współpracy, ponieważ w podobny sposób postrzegają zagrożenie ze strony ekspansjonistycznej i asertywnej polityki Chin na Morzu Południowochińskim oraz wobec Tajwanu.

Oprócz realizacji wspólnego patrolu na Morzu Południowochińskim, kolejnym krokiem w kierunku skonsolidowania czterostronnej współpracy byłoby zawarcie przez Manilę umowy regulującej warunki przybywania japońskich sił zbrojnych na terytorium Filipin. Analogiczne porozumienia (Visiting Forces Agreement, VFA) obowiązują już pomiędzy Filipinami a Stanami Zjednoczonymi i Australią. Uregulowanie tego rodzaju formalności z Japonią otworzyłoby drogę do zwiększenia liczby oraz skali wspólnych manewrów z udziałem filipińskich i

japońskich sił zbrojnych, a także stanowiłoby podstawę do rozwoju współpracy w innych obszarach jak rozszerzenie wymiany informacji wywiadowczych.

Podsumowując należy stwierdzić, że formalizacja nowej wersji QUAD nie nastąpi w ciągu najbliższych kilku lat, aczkolwiek decydującym czynnikiem wpływającym na ten proces będzie chińska aktywność w regionie Indo-Pacyfiku. Z perspektywy rządu w Manili rozwijanie współpracy w domenie bezpieczeństwa z innymi państwami oprócz Stanów Zjednoczonych jest bardzo korzystne. Filipiny będą w ten sposób mogły zachować większą niezależność od wpływów Waszyngtonu, który nie będzie jedynym gwarantem bezpieczeństwa. W ten sposób rząd w Manili będzie dysponował lepszymi możliwościami przeciwstawienia się amerykańskiej presji, na przykład w momencie eskalacji napięć w Cieśninie Tajwańskiej. Na chwilę obecną obie strony zgadzają się do defensywnego wykorzystania filipińskich baz wojskowych w ramach umowy o wzmocnionej współpracy obronnej (Enhanced Defence Cooperation Agreement, EDCA). Niemniej jednak stanowisko USA w tej sprawie bardzo szybko może ulec zmianie w zależności od przedsięwziętych przez Pekin działań. Dywersyfikacja partnerów pod względem bezpieczeństwa niesie za sobą również korzyści dla sytuacji politycznej wewnątrz Filipin. Nie brakuje bowiem krytyków zacieśniania współpracy z zakresu bezpieczeństwa ze Stanami Zjednoczonymi prowadzącego do uzależnienia się Filipin od USA na wzór neokolonializmu. Większy udział Japonii i Australii w architekturze bezpieczeństwa Filipin powinien uspokoić część grup sceptycznie nastawionych do Waszyngtonu. Ponadto jest to doskonały argument świadczący o prowadzeniu przez administrację Ferdinanda Marcosa Jr. niezależnej polityki zagranicznej. Ostatnią, ale nie mniej istotną, zaletą wdrażania tej strategii przez rząd w Manili jest uniknięcie jednoznacznego przypisania Filipin do amerykańskiej strefy wpływów. Dzięki współpracy z większą liczbą państw, filipiński rząd nie narazi się na ryzyko chińskich reperkusji w takim wymiarze z jakim musiałby się liczyć, gdyby opowiedział się jednoznacznie po stronie USA. Co więcej zachowanie przez Manilę bezpiecznego dystansu w relacjach z Waszyngtonem pozwoli na kontynuowanie dialogu z Pekinem, co nie pozostaje bez znaczenia, biorąc pod uwagę fakt, że Chiny są największym partnerem handlowym Filipin.

**OŚRODEK SPRAW
AZJATYCKICH**
Uniwersytet Łódzki

RAPORTY OPINIE DORADZTWO

PIERWSZY W POLSCE UNIWERSYTECKI
THINK-TANK

DORADZTWO POLITYCZNE I BIZNESOWE

ZESPÓŁ Z PRAKTYKĄ W AZJI

www.osa.uni.lodz.pl

